

# G R A F M O N U M E N T

Even ten noorden van Leersum, ergens halverwege aan de oude straatweg tussen Utrecht en Arnhem op de zogenaamde Donderberg, staat een monumentale uitkijktoren met daaronder de grafkelder van de familie Van Nellesteyn. De witgepleisterde toren is aan de bovenzijde gedecoreerd met Dorische pilasters. Deze dragen een triglyphen fries met daarboven aan vier zijden een spits toelopende boogvormige versiering, een zogenaamd fronton. Boven de sluitsteen van de grafkelder is een opwekkende tekst aangebracht: "Blijmoedig aan het graf te denken is ook een vrucht die het kruis ons gaf."



Achterzijde van de toren, met daaraan vastgebouwd het doodgravershuisje dat in 1950 werd afgebroken

## Herinneringsteken

Het monument is ontworpen door de bekende tuinarchitect J.D. Zocher (1791-1870), die later ook de Eerste Algemene Begraafplaats Soestbergen in Utrecht zou ontwerpen en tevens verantwoordelijk is voor de aanleg van de Utrechtse singels. Het is één van Zochers vroegst bekende bouw-

werken. De familie van Nellesteyn woonde op het nabijgelegen kasteel Broekhuizen. Haar rijkdom en belangrijkheid wilde ze ook tot uitdrukking brengen in een prachtig grafmonument. In 1818 liet de toenmalige Heer Van Nellesteyn een privé grafkelder ontwerpen die dienst zou doen als familiegraf. Zocher bouwde de toren naar een Frans voorbeeld. De naaldbomen die in de omgeving geplant werden, droegen bij aan een romantisch-melancholisch decor. Het schijnt dat de toren te zien was vanuit kasteel Broekhuizen, als herinneringsteken aan de sterfelijkheid van de mens.

## Hoogmoed

De in die tijd zeer populaire dichter Hendrik Tollens (1780-1856) ergerde zich aan de tegenstelling tussen het rijke monument voor de doden en de arme huisjes voor de levenden waar het op neerkeek. Het monument was voor hem "een spotprent op haarzelf", een teken van hoogmoed. Zo lezen wij in zijn gedicht 'De gevels van de huizen':

*"'t Is waar, 't gevoel komt pijnlijk op,  
Als wij daar ginds dien heuveltop -  
Die schitterend witte wanden naken:  
( 't Is Nellesteins gepleisterd graf)  
En als we, langs de glooijing af,  
Aan de andre zij die biezen daken,  
Die hutten zien van stroo en klei,  
Daar neergezet in zand en hei:  
Dan, ja! dan wordt ons bij 't aanschouwen  
Het heerlijk landschap droef en naar;  
Dan zien we vragende op elkaar,  
En de uitroep laat zich niet weerhouden:  
Voor dooden gindsche praalgebouwen,  
Voor levenden die kluisen daarf*



*Doch 't is een spotprent op haarzelf,  
Dat hoog en schitterend grafgewelf,  
Dat zich de trotscheid op deed rijzen:  
Daar staat het, op dien top gebouwd,  
Als om van ver reeds aan te wijzen,  
Wat eens de hoogmoed overhoudt.*

## Kopje thee

Toen de gemeente Darthuisen (later samengevoegd met Leersum) behoefte kreeg aan een nieuwe begraafplaats stelde Van Nellesteyn in 1828 een lapje grond beschikbaar van het terrein voor het grafmonument. Het doodgravershuisje werd tegen het grafmonument aangebouwd. Vanwege hygiënische redenen werd de begraafplaats in 1906 gesloten. Nadien woonde lange tijd de weduwe Verhagen in het doodgravershuisje; omdat ze het grafmonument onderhield, hoefde ze geen huur te betalen. Mensen die de toren wilden bezichtigen konden bij haar voor vijf cent een kopje thee krijgen. Het doodgravershuisje is alleen nog op oude foto's te zien, omstreeks 1950 werd het door de gemeente afgebroken.

## Bronnen:

- E.J. Demoed, in een *lieffelijk landschap*, Zaltbommel 1974.
- C.D.H. Moes, *Architectuur als sieraad van de natuur*, De architectuurtekeningen uit het archief van J.D. Zocher jr. (1791-1870) en L.P. Zocher (1820-1915). Rotterdam 1991.
- H. Tollens, *Laatste gedichten*, Leeuwarden 1856.
- A. Versteegh, *Leersum in de loop der tijden*, Veenendaal 1964.